

¹ Az Interparlamentáris Unió ülésére mint a magyar küldöttség vezetője március 23-án indult el, Bécsen keresztül vonattal Marseille-be, onnan hajón Egyiptomba, ahova április 3-án érkezett meg. 1947. április 4-étől 20-áig tartózkodott Kairóban, ahol beszédet is mondott. (Beszéde és beszámolója *PIL 704. f. 243. ó. e.*) Április 28-án érkezett hajón Nápolyba, ahonnan vonattal tért haza. Tapasztalatairól a *Tovább* című hetilapban számolt be (május 30.), „Egyiptom - Olaszország - Svájc. Egy út tanulságai” címmel. Cikkében panaszkol a erős polarizációt a világpolitikában, ezért elsősorban az USA-t teszi felelőssé, melynek külpolitikája úgy mond eltérte Wilson és Roosevelt örökségétől. Nápolyon és Rómán át tért haza, Olaszországban régi ismerőseivel, Sforzával, Nittivel is találkozott, az ideiglenes köztársasági elnök május 2-án fogadta. Kertész István szerint segítségével találkozott De Gasperi miniszterelnökkel is. Budapestre május második felében érkezett csak vissza.

² Károlyi megbízásával a kormányválság, Nagy Ferenc lemondása miatt nem foglalkoztak. Miután Böhm, akit a prágai követségre akartak helyezni, nem vállalta, mert „ő már túl öreg és beteg”, felmerült a kombinációban Károlyi Mihály neve is, aki a hírek szerint hajlandó is lenne Magyarországot Prágában képviselni”. (*Történeti Hivatal Sz.183.* - Böhm vizsgálati dossziéja. Jelentések az ÁVO-nak 1947. május 29. és június 6.) Erről azonban vele nyilván nem beszéltek, és közben sor került Auer lemondására. A Dinnyés-kormány megalakulása után a helyzet megváltozott. A nyugati magyar követek többsége, elutasítva a joggal jelentősnek vélt fordulatot, amely több volt kormányváltásnál, a nyugati hatalmakkal egyetértésben váratlanul lemondott megbízatásáról, köztük Auer Pál párizsi követ is, aki - miután június 4-én közölték vele, hogy hamarosan hazarendelik jelentésétételre - június 6-án levélben közölte Bidault francia külügyminiszterrel: „Az utóbbi napokban hazámban lejátszódott események arra kényszerítettek, hogy tudomására hozzam Önnek: a továbbiakban nem tekintem magam a jelenlegi magyar kormány képviselőjének.”

Auer Párizsban ismert franciabarát és tekintélyes politikus volt, ezért az új magyar kormánynak olyan utódot kellett keresnie, aki legalább hozzá hasonló ismertséggel és tekintéllyel rendelkezik. (A többi megüresedett követi posztra is igyekeztek tekintélyes, ismert személyiségeket kinevezni.) Így esett a választás Károlyira, aki a megbízatást örömmel elfogadta. Gauquié budapesti francia követ már 1947. június 29-én jelentette: „Úgy tűnik, a magyar kormány arra készül, hogy felajánlja a párizsi követséget Károlyi Mihálynak, az 1919-es Magyar Köztársaság volt elnökének. Én már tapogatóztam Bolgárnál, a Külügyminisztérium kommunista miniszterhelyettesénél, aki, úgy látszik, támogatja ezt a jelölést. Károlyi gróf múltja ismert a Minisztérium előtt. Nagyon megöregedett, de nyilvánvalóan ő a leginkább közismert személyiség, akit a mostani Magyarország ki tud küldeni külföldre. Felesége, aki Andrássynak, az államférfinak az unokája, nagyon előkelő asszony, lánya pedig, aki francia állampolgársággal bír, a háború alatt Londonban a Szabad Francia Erőknél volt szolgálatban, és egy időben M. Dejean titkárságán dolgozott.” (*AD Z Europe 1944-49, Hongrie, 1947/194*) Július 5-én Gauquié ismét jelentette: „a magyar kormány már több hónapja keres egy külügyminisztert... most arra jutottak, hogy ... a választásokig... rábízzák a Külügyminisztériumot átmenetileg M. Mihályfira, aki már tájékoztatói miniszter és ráadásul a köztársasági elnök kabinetirodáját is ő irányítja... Károlyi Mihály gróf párizsi kinevezése bizonyosnak tűnik, haladéktalanul meg kell számára kérni az agrément-t. Előzőleg szóba jött számára a prágai követség, a külügyminiszteri tárca és M. Tildy utódlása. Párizsi jelölését kedvezően fogadták a kommunista párt részéről. Nagyon is úgy tűnik, hogy más megfontolások között, annyi cserbenhagyás után, elcsábította őket a lehetőség, hogy egy annyira szem előtt lévő posztra, mint a párizsi, egy hajdani államfőt, egy nagyon is valódi gróft küldhetnek, akinek a felesége, egy született Andrássy, ugyancsak a legmagasabb magyar arisztokráciához tartozik, és nagyon ismert az európai társadalomban. Károlyi gróf, bár láthatóan megviselte kora és betegsége, nagyszabású, bár kissé kísérletes viselkedésű ember; az bizonyos, hogy az új magyar követ nem marad észrevétlen a párizsi diplomáciai testületben.” Július 7-én közli Gauquié: „A magyar kormány felkért, továbbítsak a francia kormánynak egy agrément-kérelmet, és pedig párizsi magyar követként Károlyi Mihály, a Második [sic!] Magyar Köztársaság volt elnöke részére...” Az agrément elnyerése után Károlyit augusztus 21-én nevezték ki, mire rögtön Párizsba utazott. A követséget addig Szakasits György tanácsos vezette.

294. KÁROLYI MIHÁLY JÁSZI OSZKÁRHOZ

(Budapest, 1947. június 2.)

Kedves Oszkár,

Csécsey Imrétől értesültem, hogy egy levelet írtál nekem, de ezt a levelet én soha nem kaptam meg. Most Csécsey odaadta nekem leveled másolatát,¹ és így nyomban válaszolok rá. Tudod, hogy mindig azon voltam: gyere haza, és itt helyben tájékozódjál a helyzetről. Most nem tudom neked ezt tanácsolni, de erre később még rátérek. Előbb hadd fejtsem ki a véleményemet mindarról, ami ezzel szorosan összefügg.

A magyar politikai események olyan gyorsan követik egymást, hogy még az itt élő is nehezen tudja átlátni a helyzetet. Ennek ellenére Te a távoli Amerikából írt cikkedben kategorikusan azt állítottad, hogy Magyarországon reakciós veszély nincs. Kedves Oszkár,

ebben tévedsz. Sajnos, a mai Magyarországon a nagy többség még mindig Horthy szellemében gondolkodik. Eltekintve a két munkáspárttól és a velük tartó munkástömegektől, az egész ország, még maga a parasztság is, reakciós. Persze a „reakció” szót nem szabad minden vonatkozásban értelmezni, nem szabad túlságosan mereven használni, mert például a földkérdésben a parasztok, a földhöz juttatott parasztok egyáltalában nem reakciósa, azaz semmi kedvük nincs a megkapott földet visszaadni a papoknak és a grófoknak. Ez azonban nem változtat általános szemléletükön, mert amíg gazdasági vonatkozásban ellene vannak az egyháznak, ideológiailag teljesen a papok befolyása alatt vannak. Ez a papi befolyás, ez a pontosabban mindszentysta befolyás azután megakadályozza, hogy a parasztság a kellő haladó szellemű nevelésben részesüljön. Innen az ellentmondás, azaz a paraszt az újonnan kapott földdel együtt korántsem fogadta el az új ideológiát is. Az egyházi iskolákban még ma is úgy tanulják a történelmet, ahogy azt az egykori matróz kormányzó találta fel nekik. Ugyanígy nem változott semmi a hazafiasság értelmezése körül. Ha látszólag lemondtak is az úgynevezett területi integritásról, lényegében a néptömegek még mindig könnyű prédái a szomszédellenes heccelődéseknek, aminek külön tápot adott az, hogy a csehszlovákok sovíniszta politikát folytattak és folytatnak. Ezt a csehszlovák politikát sem védeni, sem menteni nem lehet. Ezenkívül az antiszemizmus is szerepet játszik a tömegek reakciós beállítottságában. Ezzel azután már belejatszanak a fasizmusba. A múlt bujtogatói ezt nagyon is felhasználják. Általában a reakciós massa ellensége a kommunistáknak, ellensége a szocialistáknak, ellensége a zsidóságnak, ellensége a szomszéd államokkal való együttműködésnek, ellensége mindennek, ami haladó szellemű és néha olyannak is, ami nem az. Ez a lényeg. Ez az alaphelyzet. Ehhez azután hozzá jön a Truman-elv² politikája, a dollárral való csalogatás vagyis zsarolás. Ez a dollárpolitika már sikert aratott Olaszországban, ahol a koalíciót felrobbantották és egy kisebbségi jobboldali kormányt létesítettek. Ugyanez a célkitűzés Franciaországban, ahol, ha nem is ilyen éles formában, de ugyanerre megy ki a játék.

Ha ennek az ilyen módon beállított és még át nem nevelt országnak egyik oldalon az amerikaiak a dollárt kínálják, a másik oldalon az oroszok a jóvátételt kérik tőle, nyilvánvaló, hogy az amerikai aranyborjú felé hajlanak nemcsak a régi rend emberei, de a naiv tömegek is. Legyünk tisztában azzal, hogy az amerikai aranyborjú egyenlő a reakcióval. Én annak ellenére, hogy az orosz politikát részleteiben nem helyeslem, teljes mértékben a dollárpenetráció ellensége vagyok, és nemcsak azért, mert azt hiszem, hogy ebből a népnek semmi haszna nem lesz, és csak az üzletemberek és egy vékony réteg látja majd a hasznát, nemcsak azért, mert az általános életszínvonalat egy jöttával sem fogja emelni és a reakció malmára hajtja a vizet, hanem azért is, mert ha térdet hajtunk a dollár előtt, akkor a mi közös tervünk a dunai államok összefogásáról lehetetlené válnék. Ha itt az amerikai befolyás érvényesül, akkor ez annyit jelent, hogy a dollárpolitikának, a szabad kereskedelemnek kell utat engedni, és Magyarországnak, Csehszlovákiának, Jugoszláviának, Romániának izoláltan kell maradniok. Azonban Amerika messze van, és az amerikai politika ma arra tendál, hogy Németországot talpra állítsa, tehát előbb-utóbb mi megint a német járszalagra kerülnénk, azzal a különbséggel, hogy egy Washingtonból rángatott Berlin rángatna bennünket. A dunai federáció pedig megint a lomtárba kerülne. Hogy ennek aztán milyen hatása lenne az egész európai politikára, arról jobb nem beszélni.

Ha azt kérdezed, hogy akkor hát mit csináljon egy tőkeszegény ország, amelynek valútája a borotvaélen táncol, és miként biztosítja gazdasági lételemét, valamint viszonylagos politikai függetlenségét, akkor ismét csak azt felelhetem: dunai összefogással. És ezért áldozatokat érdemes hozni. Még a csehektől kapott pofonokat is zsebre kell vágni. A csehek különben addig nem is bíznak bennünk, amíg egy igazi progresszív rend-

szer nem létesül. Az átfestett kispapok politikuskoknak nem hisznek. Ha igazán demokratikusak leszünk, hajlandók [lesznek] majd engedelményeket is tenni. Kétségtelenül igazuk van, hogy itt Közép- és Kelet-Európában még mindig Magyarország a legreakciósbab ország. Választanunk kell: vagy az úgynevezett tiszta, formális demokráciát alkalmazzuk, és akkor eleve belenyugodunk abba, hogy ennek nyomán a reakció győz, minden tervünket keresztülhúzva, vagy avec douce violence³ a haladó szellemű kisebbség gazdasági demokráciát teremt, átnevel és legyűri a többséget, hogy tervünket megvalósítsuk egy 60, 70, esetleg 80 milliós Duna-völgyi tömb megteremtésére. Ha ez megtörténik, biztosítjuk 1. a gazdasági fejlődést, 2. ezzel a pénzt és 3. a függetlenségünket, mert egy ilyen tömb adott esetben nem is mondhat akár Nyugat, akár Kelet felé, noha ennek a megvalósulásnak első feltétele, hogy a tömb a Szovjetunióra támaszkodjék, mert egyedül az oroszok biztosítják 1. azt, hogy baloldali, haladó irányú legyen, 2. csak ők akarják igazán, mert gazdasági berendezkedésükkel nincs ellentétben, 3. mert nemzeti-ségi politikájuk erre példát mutatott.

Az oroszok egyetlen követelése, hogy barátságos államok vegyék körül, nehogy a Duna völgye felvonulási terep legyen ellenük. A cordon sanitaire alapos lecke volt a számukra.

Ezek után visszatérve magyarországi utazásodra, cikkedre és a körülményekre való tekintettel avec l'orange dans mon coeur⁴ azt kell mondanom, hogy most ne gyere. Téged itt mint amerikai honpolgárt és volt magyar politikust, bármennyire is nem igaz, amerikai ágensnek fognak nevezni vagy legalábbis annak fognak tekinteni. És éppen mert nem igaz, nem kívánlak téged ilyen vádaskodásnak kitenni.

Most még csak annyit, és ezt teljes őszinteséggel és adatok birtokában mondom: Nagy Ferenc volt miniszterelnökkel kapcsolatban az első pillanattól kezdve nyilvánvaló volt, hogy ő maga nemcsak tudott az összeesküvésről, de benne is volt.⁵ Lehet persze azt is mondani, hogy ez nem volt összeesküvés, mert a többség csatlakozott volna az összeesküvéshez, és ebben az esetben maga a kormány, illetve a baloldal volt az összeesküvő, de ezen az alapon abba is belemehténk, hogy Horthy jöjjön vissza. És mégha valóban így is van, akkor is azt mondom, hogy a salus rei publicae⁶ alapján le kellett törni a szarvukat. Amikor tavaly először beszéltem Naggyal, fél órán keresztül azt magyarázta, hogy Horthy ártatlan volt. Ha nem ők, akkor a table would be turned,⁷ és mi kerültünk volna sorra, és ez 1919-et jelentett volna. Nemcsak a szociáldemokratákat, kommunistákat, zsidókat távolították volna el könyörtelenül, de az olyan embereket is, mint Te, magamról nem is beszélve. És ez nem lett volna egyszerű eltávolítás.

A dunai federáció gyors megteremtése, erélyes kiépítése a béke legfőbb érdeke. Ez volna az a pontonhíd, amelyen Sztálin és Truman találkozhatnának és megegyezhetnének. Egy új status quo létesülne, ami mindkét félt politikailag és gazdaságilag egyaránt kielégítené.

Ne érts félre, egy amerikai kölcsönt én is elfogadnék, feltéve, hogy nincsenek politikai megkötések. A baj csupán az, hogy ezt nehéz elkerülni. Most ismét az a helyzet áll elő, mint 1939-ben, amikor Hitler ellen az angolok egy balti-balkáni blokkot akartak összehozni egész Közép-Európában, de ez a reakciós államokon, elsősorban Lengyelországon megfeneklett, mert nem akartak egy olyan szövetségbe belemenni, amelyben Oroszország is benne van. Beck⁸ és az ezredesek inkább voltak urak, mint hazafiak. Most a helyzet annyival jobb, hogy ezek az államok nem reakciósak, de ha soká várunk, lehet, hogy azzá lesznek. Ezért kell ébernek lennünk a reakciós veszéllyel szemben.

Most két hétre Londonba kell mennem, így hát nyugodtan válaszolhatsz Pestre, mert Londonban esetleg elmulasztanám a levelet. A jelenlegi politikai kibontakozásban semmi, de semmi részem nem volt.

Meleg barátsággal ölel⁹

¹ L. e kötet 290. sz. levelét.

² Truman, az Egyesült Államok elnöke 1947 márciusában terjesztette a kongresszus elé új külpolitikai doktrínáját, melynek lényege, hogy az USA nyújtson anyagi segítyt a kommunizmus által fenyegetett államoknak. Ennek alapján először a görög kormány kapott jelentős támogatást, de azután kidolgozták a támogatás európai rendszerét (Marshall-terv). Károlyi egyoldalúan interpretálja a Truman-elvet, de tény, hogy a segély ára a kommunista pártok kiszorítása volt az érdekelt kormányokból, és ez fontos lépés volt a hidegháború útján.

³ Finom erőszak útján (francia).

⁴ Fájó szívvel (francia).

⁵ A hazatérését megelőző levelezésből látható, mennyire realisnak tartotta Károlyi egy horthysta restauráció veszélyét. Ez magyarázza, hogy elhitte a nyilván hamis információkat, amiket az „összeesküvésről” kapott. Beszédében az SZDP kongresszusának 1947. január 31-i megnyitását az összeesküvők ellen erélyes fellépést követelt, sőt hajlandó volt felszólalni a Nemzetgyűlésben Kovács Béla kiadatása érdekében.

⁶ Latin mondás: a köztársaság üdve mindenekfölött (tehát a törvények fölött is) áll.

⁷ Megfordult volna a kocka (angolul: az asztal).

⁸ Josef Beck 1932–1939 között lengyel miniszterelnök. „Ezredeseknek” nevezték a két háború közti lengyel politikában kulcsszerepet játszó katonai klikk képviselőit.

⁹ Ezt a levelét Károlyi akkor nem küldte el. L. e kötet 302. sz. levelét

295. KÁROLYI MIHÁLY RÁKOSI MÁTYÁSHOZ

(Budapest, 1947. június 2.)

Tisztelt Barátom,

Mielőtt Kairóba utaztam volt, megállapodtam Gyöngyösi volt külügyminiszter úrral, Szakasits miniszterelnök-helyettes úrral és Veled abban, hogy visszatérésem után átbeszéljük és megvalósítjuk a délkelet-európai államokkal kapcsolatos külpolitikai tervemet, illetve felállítjuk az általam javasolt délkelet-európai szövetet, s így én aktívan bekapcsolódhatom a magyar külpolitikába.

Előzetesen a rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri tisztemről való lemondásomat bejelentő levelet intéztem Gyöngyösi külügyminiszter úrhoz. Ezt a bejelentésemet a fent említett megállapodás után időlegesen visszavontam és végleges visszavonását a terv keresztülvitelétől tettem függővé.

Most már több mint két hete tartózkodom Budapesten, és még senki sem szólított fel arra, hogy a fenti tervet átbeszéljük, sőt hivatalosan még arra sem kértek fel, hogy az Interparlamentáris Unió konferenciáján szerzett tapasztalataimról beszámoljak. A belpolitikai helyzetről szintén nem tájékoztattak. Mindebből azt a következtetést vonom le, hogy szolgálataimra nincs szükség, és így arra kérlek, hogy a rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri tisztemről való lemondásomat közöld a minisztertanáccsal és hivatalosan is tedd közzé.

Szívélyes üdvözzel

PIL 274. f. 10/10. ó. e. (eredeti)

296. KÁROLYI MIHÁLYNÉ BÖLÖNI GYÖRGYHÖZ

(Budapest, 1947. június 2.)

Kedves Bölöni!

A vezetésem alatt megnyílt rákospalotai „Károlyi Fiúotthon”-nak ez ideig sem orvosa, sem az orvos számára szánt költségekre fedezete nincsen. Nagy kéréssel fordulok Magához mint olyan jóbaráthoz, kinek segítségére tudom, hogy mindig számíthatok.¹